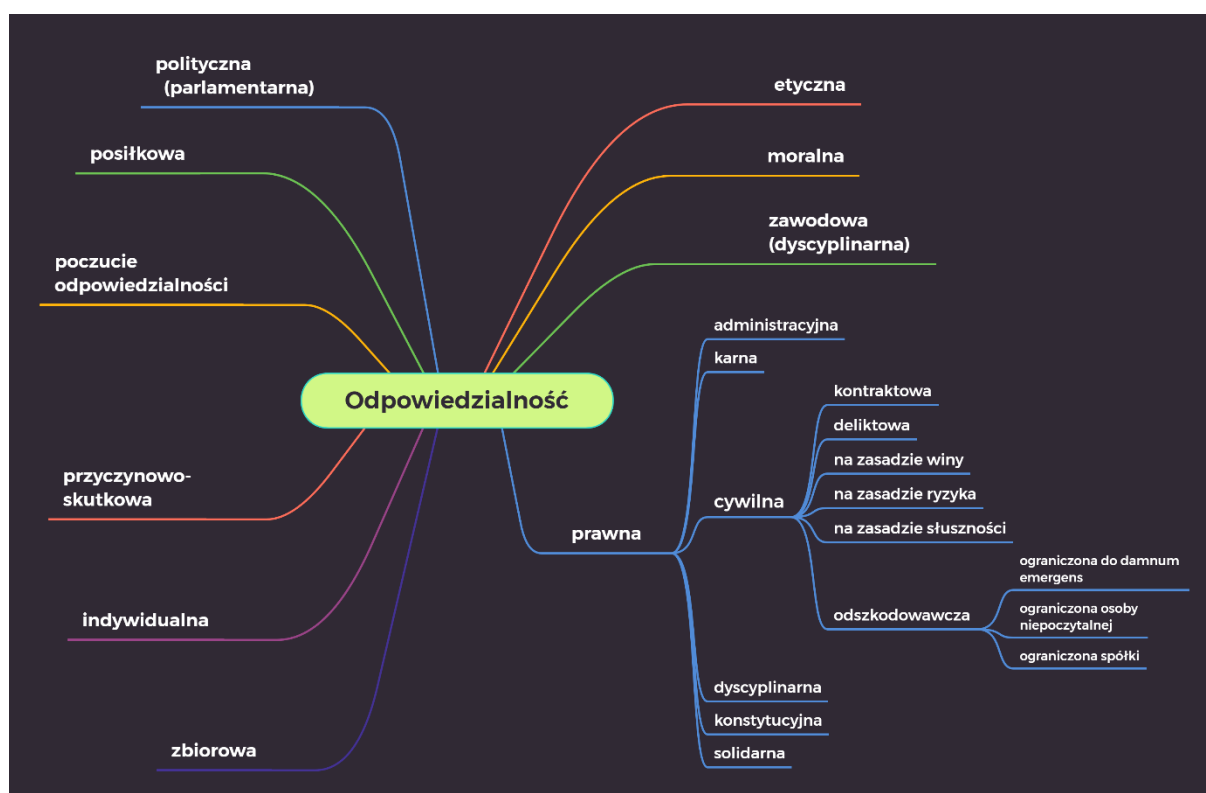

Postawa odpowiedzialności zawodowej w procesie stanowienia prawa – jak, przed kim i dlaczego?

Pojęcie odpowiedzialności jest złożoną koncepcją filozoficzną, kształtowaną od zarania dziejów i rozwijaną w bardzo różnych kontekstach. Nie brakuje definicji i analiz, wiele z nich napisanych jest jednak trudnym językiem. Czym jest i kogo cechuje „odpowiedzialność zawodowa”? U kogo i w jakich sytuacjach możemy ją zaobserwować? W artykule przyjrzymy się zarówno pojęciu odpowiedzialności zawodowej, jak i sposobom wzmocnienia jej wśród uczestników procesu stanowienia prawa.

Co to jest „odpowiedzialność”?

Słowniki podają kilkadziesiąt definicji tego słowa odnosząc je zarówno do postaw osobistych, jak i społecznych, zawodowych, moralnych czy prawnych. Te z nich, które najczęściej pojawiają się w literaturze specjalistycznej, znajdziesz na rysunku 1.

Rysunek 1: Systematyka odpowiedzialności. Opracowanie własne.

Jak widzisz, niektóre definicje można pogrupować: na przykład poczucie odpowiedzialności, odpowiedzialność indywidualna oraz przyczynowo-skutkowa (czyli przeświadczenie o tym, że ponosimy konsekwencje za rezultaty naszych działań) będą się ujawniały w kontekście osobistym. Z kolei odpowiedzialność zbiorowa lub polityczna

(utożsamiana niekiedy z parlamentarną) będą towarzyszyły sytuacjom społecznym (komunikacja, budowanie i rozwijanie relacji, wywoływanie emocji).

Nie wszystkie wymienione na rysunku znaczenia odpowiedzialności są w powszechnym użyciu, ale zdecydowana większość pojawia się w kontekście partycypacji publicznej. W tym artykule skupimy się na odpowiedzialności zawodowej oraz na tych kilku pojęciach, które bezpośrednio się z nią wiążą, i które możemy zaobserwować w procesie stanowienia prawa. Będzie to więc cała prawa strona rysunku 1, czyli, oprócz zawodowej, także odpowiedzialność moralna i etyczna oraz najbardziej złożona – prawna.

Słownik Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN podaje dwie najbardziej popularne definicje odpowiedzialności określając ją jako „obowiązek moralny lub prawny odpowiadania za swoje lub czyjeś czyny” oraz „przyjęcie na siebie obowiązku zadbania o kogoś lub o coś”ⁱ. Choć bardzo ogólne, definicje te ujmują sedno odpowiedzialności rozumiejąc ją jako poczucie obowiązku oraz świadomość konsekwencji, które spotkają nas za naruszenie prawa lub moralności, w kontekście indywidualnym lub społecznym.

Czym jest odpowiedzialność zawodowa?

Polska literatura specjalistyczna omawia ją głównie w odniesieniu do branży medycznej, w tym zwłaszcza lekarzy, pielęgniarek i położnych. Jolanta Pacian z Uniwersytetu Medycznego w Lublinie stwierdza, że „odpowiedzialność zawodowa dotyczy naruszenia zasad etyki i deontologii zawodowej”ⁱⁱ. Włodzimierz Galewicz kładzie nacisk na znajomość prawa i reguł moralnych, które przyswajają adepci danego zawodu jeszcze zanim staną się w nim specjalistamiⁱⁱⁱ. Koncepcja odpowiedzialności jest więc złożona, ponieważ zawiera w sobie elementy moralno-etyczne, prawne i te związane z dyscypliną pracowniczą.

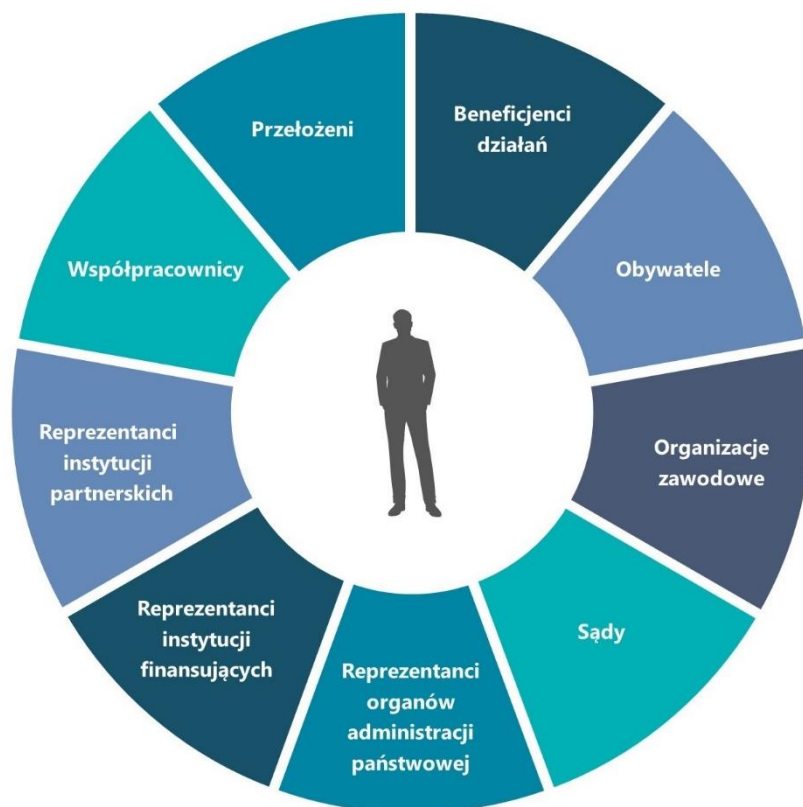
Kto powinien wykazywać się odpowiedzialnością zawodową?

Zdaniem Jolanty Pacian, zagadnienie to dotyczy zwłaszcza osób wykonujących zawody zaufania publicznego. Przyjmuje się, że grupę tę tworzą osoby zrzeszone w tzw. korporacjach lub samorządach zawodowych^{iv}. Wśród zawodów zaufania publicznego wymienia się przede wszystkim lekarzy różnych specjalności, farmaceutów, psychologów, osoby ze specjalizacją prawną (m. in. adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych), architektów i inżynierów budownictwa, biegłych rewidentów, doradców podatkowych, fizjoterapeutów i diagnostyków laboratoryjnych. Uważa się, że osoby te wykonują pracę o znaczeniu szczególnym z punktu widzenia realizacji zadań publicznych, z dbałością o zachowanie

interesu publicznego. Nie ulega wątpliwości, że właśnie w ten sposób powinni też postępować reprezentanci organizacji pozarządowych zaangażowani w partycypację publiczną. W szerszym znaczeniu, taką właśnie postawę powinni wykazywać wszyscy uczestnicy procesów stanowienia prawa w Polsce.

Czym jest „postawa odpowiedzialności zawodowej”?

Postawa to sposób postępowania lub zachowania się w określonych sytuacjach, wobec osób, zaistniałych zdarzeń lub zjawisk. Jest obierana świadomie i stanowi efekt osobistej historii, doświadczenia oraz światopoglądu. Jej częściami składowymi są emocje, przekonania i podejmowane aktywności. Osoba wykazująca się odpowiedzialnością zawodową jest świadoma wagi podejmowanych przez siebie działań zawodowych, a w konsekwencji aktywnie dąży do osiągnięcia dobrych rezultatów. Postępuje też z poszanowaniem prawa i interesu społecznego, respektując obowiązujące normy moralne i etyczne. Osoba taka przejawia gotowość do poniesienia konsekwencji za skutki swoich czynów – także wówczas, gdy naruszy ład prawny lub społeczny. Ponadto, jeśli uczestniczy w procesie stanowienia prawa, osoba odpowiedzialna zawodowo wie, że jej działalność podlega szczególnie restrykcyjnym regułom znacznie wykraczającym poza dyscyplinę pracowniczą.

Rysunek 2: Przed kim odpowiada uczestnik procesu stanowienia prawa?

Przed kim odpowiadają uczestnicy procesu stanowienia prawa?

Niezależnie od przyjętych definicji, osoby uczestniczące w procesie stanowienia prawa podlegają normom odpowiedzialności narzuconym im przez społeczeństwo. Największy zakres wpływu na odpowiedzialne podejmowanie zadań mają tak naprawdę ludzie – zwłaszcza ci, którzy otaczają nas w codziennej pracy. Przed kim odpowiadamy? Odpowiedź znajdziesz na rysunku 2. Zauważ, że wokół każdego uczestnika procesu stanowienia prawa tworzy się szerokie grono osób, które mogą kontrolować jego działania. Poszczególne grupy wpływu są reprezentowane zarówno przez instytucje, jak i jednostki.

W jaki sposób odpowiadamy?

Polskie ustawodawstwo zawiera wachlarz narzędzi egzekwujących lub nakłaniających do ponoszenia odpowiedzialności zawodowej. Do najważniejszych stosowanych w tym celu dokumentów prawnych należą Konstytucja oraz Kodeksy: Pracy, Karny i Postępowania Administracyjnego. W razie popełnienia wykroczeń lub przestępstw ponosimy odpowiednio konsekwencje konstytucyjne, dyscyplinarne, administracyjne oraz, działając jako podmiot prawa (czyli również jako organizacja), odpowiedzialność cywilną. Wszystkie te środki mają sprawić, że będziemy postępować w sposób odpowiedzialny i zgodny z najwyższymi normami jakości. Pozwalam sobie jednak twierdzić, że to nie przepisy, reguły czy ustawy owocują najlepszymi rezultatami. Otaczający świat zmieniamy na lepsze dzięki wzajemnemu szacunkowi i wierze w drugiego człowieka, przy jednoczesnym zaangażowaniu środowisk NGO w dążeniu do naszych wspólnych celów.

ⁱ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/odpowiedzialnosc.html> (dostęp: 19.03.2020).

ⁱⁱ Pacian J., Odpowiedzialność zawodowa pielęgniarek i położnych a farmaceutów. Uwagi 'de lege lata' i 'de lege ferenda', w: *Zeszyty Prawnicze*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, t. 18.1, Warszawa 2018, s. 143-160.

ⁱⁱⁱ W. Galewicz, *Spór o pozycję etyk zawodowych*, Kraków 2010, s. 36 i 37.

^{iv} Biuro Analiz Tematycznych Kancelaria Senatu, *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie oraz aktualne problemy*. Kancelaria Senatu, Warszawa 2013.